

Visn. Lviv. Univ., Ser. Zhurn. 2025: 57; 207–217 • DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2025.57.13304>

УДК [811.161.2'373.4/6'276:007:654.19]:355.01(470+571-651.1:477)"20"

МОВА ВІЙНИ: ЛЕКСЕМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ВОРОГА

Вікторія Тимофій

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна
e-mail: vikatimofij@gmail.com*

Наталія Лебеденко

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна
e-mail: Nataliya.Mykhaylychenko@lnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-3599-3914>*

У статті проаналізовано лексеми на позначення ворога під час російсько-української великої війни, що зафіксовано в українських медіаресурсах, наведено приклади контекстів, у яких вони вжиті, пояснено значення та функційне навантаження. Зокрема, зосереджено увагу на трьох групах лексем, що позначають ворога: 1) назви країни-агресорки; 2) новотвори, що називають очільника російського вторгнення; 3) назви на позначення російських військових.

Ключові слова: мова війни, російсько-українська війна, новотвори на позначення ворога.

Постановка проблеми. Велика війна змінила усі сфери життя в Україні. Свої правила війна диктує також для медіа та журналістів. Станом на 29 вересня 2024 року від початку повномасштабного вторгнення рф на територію України окупанти вбили щонайменше 102 медійників¹. Сотні медіа припинили роботу, тисячі журналістів виїхали, стали внутрішньо переміщеними особами або вступили до лав ЗСУ. Перед українськими медіа постала низка проблем: фінансова криза та брак фахівців, звуження контенту до воєнної тематики, переслідування, полон та катування журналістів, стрес, робота з чутливими темами. Водночас відбувались масовані ракетні обстріли та знеструмлення, що значно ускладнювало роботу, але попри всі ці чинники медіа продовжували функціонувати та створювати якісний інформаційний продукт. Досліджувати тему впливу війни на медіа можна в різних аспектах, зокрема в аспекті змін в українському мовному медіадискурсі. Мова відображає всі зміни, процеси, що відбуваються в суспільстві. Під час війни виникло чимало новотворів,

¹ Список журналістів, які загинули від початку повномасштабної російської агресії. URL: <https://nsju.org/novini/arman-soldin-stav-14-ym-mediapraczivnykom-shho-zagynuv-pry-vykonanni-profesijnyh-obovyazkiv/>

що окреслюють настрої, ставлення, відчуття українців, які перебувають всередині жахливих подій. Новотвори російсько-української війни акумулювали емоції та біль українців і, безперечно, стали маркером цієї доби. Ці лексеми заповнили не лише заголовки статей українських медіа, а й перші сторінки світових статей. Важливо зафіксувати і дослідити новотвори, пов'язані з війною, як своєрідні документи-свідчення російсько-української війни. «Досліджувати мову медіа важливо і для того, щоб розуміти, які наративи просувають таким чином у маси», – наголошує Н. Більовська², а М. Яцимірська зазначає: «Усвідомити зміст нових понять і термінів, пояснити ширшу канву причин і наслідків воєнно-політичних подій – місія, яка потребує глибокого аналізу та об'єктивних висновків»³.

Отже, перед науковцями сьогодні постає завдання зафіксувати новотвори, що стосуються війни, та укласти словники, адже після Перемоги більшість з них зникне з ужитку. А ці лексеми – своєрідний документ-свідчення страхітливих діянь російських військових в Україні.

Мета пропонованої статті – проаналізувати та систематизувати зафіксовані лексеми-новотвори, що позначають ворога українців під час російсько-української війни.

Теоретичне підґрунтя. Новотвори, що виникли під час російсько-української війни, досліджували Н. Більовська⁴, Г. Вусик та Н. Павлик⁵, С. Гриценко⁶, І. Козинець⁷, І. Рогальська-Якубова та Н. Чепелюк⁸, М. Яцимірська⁹ та інші. Зокрема, у праці І. Козинець досліджено процес неологізації, Г. Вусик та Н. Павлик здійснили спробу опису та систематизації інноваційних процесів у період російсько-української війни, у

² Більовська, Н. Б. (2023), «Лексика періоду повномасштабного вторгнення: новотвори, призначення, аксіологія», *Українські та закордонні медіа перед викликами сучасності: збірник матеріалів звітної наукової конференції за 2022 рік (секція «Журналістика»)*, упоряд. Андрій Яценко, Простір-М, Львів, с. 124-126. URL: <https://journ.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/10/Zbirnyk-tez-zvitnoi-konferenetsii-za-2022-rik.pdf>

³ Яцимірська, М. (2023), «Мова війни і “контрнаступальна” лексика у стислих медійних текстах», *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика*, вип. 52-53, с. 281.

⁴ Більовська, Н. Б. (2023), «Лексика періоду повномасштабного вторгнення: новотвори, призначення, аксіологія», *Українські та закордонні медіа перед викликами сучасності: збірник матеріалів звітної наукової конференції за 2022 рік (секція «Журналістика»)*, упоряд. Андрій Яценко, Простір-М, Львів, с. 124-126. URL: <https://journ.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/10/Zbirnyk-tez-zvitnoi-konferenetsii-za-2022-rik.pdf>

⁵ Вусик, Г. Л., Павлик, Н. (2023), «Неологізми як мовне відображення російсько-української війни 2022 року», *Закарпатські філологічні студії*, Т. 1, № 23, С. 52–57. URL: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.23.1.9>

⁶ Гриценко, С. (2022), «Мовні інновації російсько-української війни 2022 року», *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика*, 2(32)/2022, с. 9-13. URL: <https://doi.org/10.17721/1728-2659.2022.32.02>

⁷ Козинець, І. (2023), «Відображення війни у мові кризь призму неологізмів», *Актуальні питання гуманітарних наук. Мовознавство. Літературознавство*, вип. 61, т. 2, с. 135-140. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/61-2-22>

⁸ Рогальська-Якубова, І., Чепелюк, Н. (2024), «Воєнні неологізми на позначення ворога в інтернет-дискурсі», *Актуальні питання гуманітарних наук. Мовознавство. Літературознавство*, вип. 59, т. 3, с. 101–107. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/59-3-15>

⁹ Яцимірська, М. (2023), «Мова війни і “контрнаступальна” лексика у стислих медійних текстах», *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика*, вип. 52-53, с. 280–290. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/article/view/>

розвідці С. Гриценко проаналізовано структурно-семантичну природу «авторських» новотворів, особливості їхнього функціонування, у статті І. Рогальської-Якубової та Н. Чепелюк здійснено систематизацію новотворів на позначення ворога, поширених в інтернет-дискурсі. Щодо державної ідеології РФ почали вживати термін *рашизм*, утворений поєднанням слів *russia* і *фашизм*, з яким її порівнюють. Суть цієї людиноненависницької ідеології проаналізував О. Романчук¹⁰.

Як зазначають дослідники, «мовним маркером російсько-української війни 2022 р. стали новотвори, які акумулювали в собі увесь спектр емоцій українського народу до агресора, його політичних поплічників у Європі та світі, а також ставлення українців до бездіяльності та пасивності переважної більшості росіян»¹¹. Але причиною появи слів такого стилю є не «підігривання досить значної частини авторів масмедійних матеріалів низьким смакам і вподобанням певної частини членів українського суспільства з метою бути «своїми», подавати матеріали, як вважають такі адресанти, дохідливіше й впливовіше»¹², а потреба виразити власний і загальнонародний гнів, осуд, біль, що перевищує критичну межу вміння зберігати зовнішній спокій¹³.

Журналісти АрміяInform зібрали словничок найвідоміших неологізмів російсько-української війни. Він налічує лише близько 40 новотворів¹⁴. Цікавим феноменом є поява слів, пов'язаних з війною в Україні, у словниках іноземних мов. Це підкреслює, що події в нашій країні впливають на світову спільноту. Наприклад, у англійському сленговому онлайн-словнику Urban Dictionary з'явилося *to ukraine*, що дослівно означає «українізувати, зукраїнити»¹⁵.

Цей словник також фіксує слово *palyanytsya* як «підступне слово для росіян, тому що вони не можуть його вимовити»¹⁶. *Паляницю* як слово-пароль на початку вторгнення почали активно використовувати військові, тероборонівці та просто громадяни. Росіяни не здатні вимовляти звук [ц] в кінці слова м'яко або пом'якшено, що закономірно для української вимови: *промінець*, *суниця*. Такий відомий прийом – «шиболет», що застосовували у військовій тактиці багатьох держав світу, допомагає визначити, що для людини чи групи людей мова не рідна¹⁷. Наприклад, під час Дру-

¹⁰ Романчук, О. (2022), «Рашизм – ракова пухлина для людства», *Універсум*, №3-4, с. 6-15. URL: <https://universum.lviv.ua/data/magarticles/files/3072.pdf>

¹¹ Гриценко, С. (2022), «Мовні інновації російсько-української війни 2022 року», *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика*, 2(32)/2022, с. 9-13. URL: <https://doi.org/10.17721/1728-2659.2022.32.02>

¹² Стишов, О. А. (2025), «Семантичні неологізми в дискурсі українськомовних мас-медіа початку XXI століття», *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*, вип. 13, с. 364-374. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PhSt_2015_13_53

¹³ Рогальська-Якубова, І., Чепелюк, Н. (2024), «Воєнні неологізми на позначення ворога в інтернет-дискурсі». *Актуальні питання гуманітарних наук. Мовознавство. Літературознавство*, вип. 59, т. 3, с. 101–107. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/59-3-15>

¹⁴ Букет, Є. «АрміяInform представляє словник неологізмів української мови», *Інформаційне агентство АрміяInform*. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/07/20/armiyainform-predstavlyaye-slovyk-neologizmiv-ukrayinskoyi-movy/>

¹⁵ Сленговий онлайн-словник “Urban Dictionary”: Ukrained. URL: <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=Ukrained>

¹⁶ Сленговий онлайн-словник “Urban Dictionary”: Palyanytsya. URL: <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=palyanytsya>

¹⁷ Сюта, Г. М. (2022), «Мова - наша зброя: нові сенси старої метафори в період російсько-української війни», *Культура слова*, № 97. URL: <https://doi.org/10.37919/0201-419X-2022.97.8>

гої світової війни голландці використали як кодове слово назву міста Схевенінген (Scheveningen), оскільки вони, на відміну від німців, вимовляють *сх*, а не *ш*. Американці на тихоокеанському фронті послуговувалися словом *lollapalooza*, тому що носії японської мови часто вимовляють *л* як *p*¹⁸.

Методологічна база. За допомогою методу дедукції проаналізовано явище творення нових слів у мові. Всебічному та ґрунтовному висвітленню теоретичної частини дослідження сприяло застосування методу вивчення та аналізу літератури, а виокремити конкретні приклади використання в медіа новотворів вдалось за допомогою методу контент-моніторингу. Описовий метод використано для пояснення структури та значення новотворів.

Виклад основного матеріалу. У цьому дослідженні аналізуємо кілька тематичних груп на позначення ворога. До першої належать назви на позначення країни-агресорки. Початок повномасштабного вторгнення став періодом чи не найбільшої емоційної напруги для людей. Українці не втрачали можливості висловити своє ставлення до країни-агресорки, її президента і не шкодували для цього фантазії. Дописи та коментарі соціальних мереж налічують десятки новотворів на позначення росії, які можемо назвати водночас дисфемізмами: *дегенерація* (злиття слів *дегенерат*, що описує людину з помітними відхиленнями у своїй поведінці і психічних якостях від соціальної норми, та транслітерації англійського *Russia*), *раша-деревня-ша* (вживають у контексті того, що значну частину територій рф становлять села, які перебувають за межею бідності), *недодержава*, *недокраїна* (префікс *недо-* означає дію, стан або якість, що виявляються в процесах, ознаках і предметах неповно; у цьому контексті він означає, що де-юре росія – це країна та держава за визначеннями цих понять, але де-факто її складно так назвати порівняно з сучасними розвиненими країнами, зважаючи на злочини проти людства, які вона чинить в Україні, а також через відсутність свободи слова, фальсифікацію результатів виборів, політичні переслідування тощо), *терраша* (підкреслює, що росія – це держава-терорист), *razzia* (літера *Z* стала символом повномасштабного вторгнення, за різними припущеннями спочатку її використовували для маркування російської військової техніки з метою вказати напрямок, куди вона прямувала незадовго до вторгнення, та для уникнення дружнього вогню, але згодом цей знак активно використовували на підтримку дій росії та її збройних сил; літеру *Z* порівнюють з нацистською свастикою як символ рашизму, щоб підкреслити схожість цих двох ідеологій), *ерефія* (назва походить від вимови скороченої офіційної назви рф), *оркленд*, *оркостан* (ці слова утворились на позначення країни орків – темних створінь з творів «Хоббіт» та «Володар кілець» Джона Р. Р. Толкіна, які уособлюють зло), *кацапія* (розмовна зневажлива назва росіян – кацапи – за аналогією утворює назву країни. «Етимологічний словник української мови» фіксує дві версії походження слова *кацап*: 1) утворене від *цап* за допомогою специфічного елемента *ка-* як жартівливе позначення людей, що мають довгі бороди; 2) від турецького, кримськотатарського, азербайджанського *kassap* «м'ясник», яке походить від арабського *qaṣṣāb* «той, що забиває худобу» (ЕСУМ, т. II, с. 408), *кацапстан* (закінчення *-стан*, що з іранської означає «земля, місце», ха-

¹⁸ Гриценко, С. (2022), «Мовні інновації російсько-української війни 2022 року», *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика*, 2(32)/2022, с. 9-13. URL: <https://doi.org/10.17721/1728-2659.2022.32.02>

рактерне для назв країн Азії, тому, вочевидь, тут воно слугує натяком на схожість з цим світоглядом і цінностями, а не з європейськими), *мордор* (ще одне запозичення з твору Дж. Толкіна у значенні «Чорна країна»).

Поребрик – слово, яке з'явилося на початку війни на Донбасі у 2014 році. Це слово під час захоплення Краматорська використовував російський спецназ, який видавав себе за місцевих бойовиків, вказуючи, куди слід відійти мирним жителям, що спостерігали за захопленням будівлі відділу МВС. В українській мові слово *поребрик* позначає архітектурний декоративний орнамент з цегли, покладеної під кутом (ребром) до стіни, але ми майже не вживаємо його, а в росії його використовують у значенні «бордюр». У 2022 році з'явилися нові інтерпретації цього слова як глузливої назви росії: «*за поребриком*», «*запореберье*»: «*Хлопці, якщо ви просто складете зброю і здастесь в полон, то можете пересидіти тут, поки не зміниться режим “за поребриком”*» («24 канал»).

Державу-агресорку називають також *болотами*, акцентуючи на тому, що споконвічні російські території – це болота під Москвою. Згадаймо вислів «*Коли у Києві стояли собори, на Москві – жаби квакали*». Зараз українці також вживають фразу «*на болотах все стабільно*»: «*Вибухи, пожежа, паніка: на болотах все стабільно*»; «*На болотах – знову виють. Дрони влучили в НПЗ і залізницю*» («5 канал»). З історії знаємо, що тоді як Русь – давньоукраїнська держава, центром якої був Київ – уже була відома на міжнародній арені у 838 році і мала високу правову культуру, писане право, успішно контактувала з іншими народами і державами, Москва як поселення, на думку історика Я. Дашкевича, була заснована не у 1147 році Юрієм Довгоруком, як про це часто пишуть, а лише 1272 року, і була звичайним улусом Золотої Орди¹⁹.

Під час дослідження вдалося також зафіксувати *новотвори*, які виникли на *по-значення російських військових та цивільних*: *русня, рашисти, орки* (у соцмережах українці також з гумором розмірковували, як називати дружину орка, застосовуючи фемінітиви: *оркиня, орчиха чи оркеса*), *ваньки, чмобіки, чмоні, путлерівці, парашенці, москальнота, русофашисти*. Найчастіше ці новотвори трапляються у новинних заголовках: «*російські чмобіки прибули на Донбас*» (ТСН); «*Ваньки другого й третього сорту тікають, бо Путін відправляє їх на перший і останній бій*» («Апостроф»); «*У Бучі путлерівці застосували смертоносну зброю часів Першої світової війни*» (Укрнет); «*Русофашисти готують вогневі точки для обстрілу України*» (Галінфо); «*Рашисти атакували Львівський національний університет природокористування*» («Львівський портал»).

Для номінації окупантів, зокрема військ Кадірова, використовували новотвір *тіток-війська* оскільки вони знімали підставні відео на захоплених українських територіях про свої воєнні «досягнення», а пізніше їх було спростовано. Таких випадків було чимало, один з них, наприклад, отримав назву *сушанський інцидент*. У березні 2023 року загін із 45 бійців російського добровольчого корпусу перетнув кордон Сумщини та зайняв село. Зняли кілька відео на тлі адміністративної будівлі про свої «досягнення» і відступили до Сушан: «*Тіток-війська зробили кілька селфі та відео і того ж дня відступили*» («Єдині новини» за 01.01.2024).

¹⁹ Дашкевич, Я. (2011), «Як Московія привласнила історію Київської Русі», *Універсум*, №11-12. URL: <https://universum.lviv.ua/magazines/universum/2011/6/dashk.html>

Ще один новотвір, який спочатку увійшов в активний ужиток – *свинособаки*: «*Свинособаки крадуть в Україні навіть собачі будки*» («Байрактар News»); «*Свинособаки знову не туди звернули. Знову фальстарт*» (Суспільне). Від цього слова виник похідний прикметник *свинособачий*: «*Хочу подякувати збройним силам свинособачої федерації за чудову спонсорську програму та надання збройним силам України ще більше вогневої міці для знищення свинособак*» («Єдині новини» за 06.03.2022). Така назва – результат асоціацій, збірна поняття всіх негативних рис обох тварин, зокрема свинями називають тих, хто забруднився або поводить себе неетично, а собаками – тих, хто бреше. Насправді вона походить від німецького *Schweinhunden*. Зараз частота її вживання знизилась, бо українці вважають, що свинособаки – це для позначення російських військових ще дуже «культурно». У мережі стрімко почали ширитись заклики не називати росіян тваринами, бо в останніх є душа, а в окупантів – ні.

Не залишили поза увагою і *очільника росії*. Основою цих новотворів стали його риси зовнішності, психічний стан, поведінка тощо. Чималою є також кількість варіацій зміни прізвища, наприклад, *пютлер*, *капутін*, *пюрер*. Ці три новотвори об'єднує те, що вони вказують на подібність жорстоких та антигуманних дій російського диктатора та німецького – Гітлера. Словосполучення *Гітлер капут*, що з'явилося після поразки Німеччини у Другій світовій війні, українці трансформували у *Гітлер ка-Путін*, а німецький *фюрер* став російським *пюрером*.

Перелік можна доповнити новотворами *пукін*, *пуйло/уйло* (утворений від пейоративної лексеми), *путідло* (частинка *-дло* характерна для негативних назв осіб), *путяша* (зменшувально-пестлива форма, що нівелює силу й величність ворога): «*Йшлося про вбивство самого уйла, бомбування Чорноморського флоту та інших активів росії*» (Цензор.НЕТ); «*пуйло пнеться на п'ятий термін*» («Високий замок»). Ці номінації також вдалось зафіксувати в коментарях, де вони переважно супроводжувались нецензурною лексикою, та в заголовках: «*пютлер став дуже передбачуваний, так навіть нецікаво*», «*Нехай путяша краще сидить у своєму бункері і не висовується*», «*А що з лицем у пукіна*» («Новинач»); «*Фу, огидно знову бачити це путідло у своїй стрічці*» (Instagram).

Виявом зневаги до старої людини, яка настільки боїться зовнішнього світу, що загнана в бункер, став неологізм *бункерний дід*: «*І ось у безсилій злості бункерний дід знайшов, як він може зіпсувати настрій Україні та союзникам*» («Високий замок»). Путіна також називають *божесвільним із ядерною кнопкою*, *ліліпутіном*, *кремлівським терористом*, *голомозом вождем*, *кремлівським недомірком*, *пітерським бандитом*, *кремлівським курдуплем*. Приклади їхнього використання у медіатекстах: «*Ось і заходились рашапропагандисти обсмоктувати тему вірогідного інтерв'ю, яке мав брати Карлсон у ліліпутіна. Зрештою, той сам підіграв цій інтризі: на запитання, чи справді він приїхав до московії з метою порозмовляти із бункерним дідком, американець відповів як справжній агент: «Подивимось»» («Західний фронт»); «*Схожий, та не дуже: чому кремлівського недомірка не слід рівняти з Гітлером та Сталіним*», «*Подібні порівняння означають одне з двох – або піднімання путіна до рівня цих двох світових мерзотників, або, навпаки, опускання цих двох світових мерзотників до рівня цього пітерського бандита*» (Главред); «*Але Джо зненацька прокинувся, коли американській розвідці стало відомо, що кремлівський курдупель вирішив зрівнятися славою з Петром Першим і розширити межі руского міра*» (Цензор.НЕТ).*

Недопалок та *бліда міль* – псевдоніми, які він отримав ще за часів навчання, оскільки його вважали ніким, сірою мишею. Зараз ці псевдоніми знову з'явилися у коментарях: «*Бліда моль опустилася нижче за плінту*», «*Таке враження, що недопалок не дивиться інфу в інтернеті. Типу йому підносять її на бумажці, як за радянських часів*» («Новинач»). Групу новотворів доповнюють такі прізвиська та перифрази, в основі яких різні домінантні ознаки чи риси номінованої особи: зріст (*злісний курдупель, ліліпутін, недомірок, недопалок*), недовіра до оточення (*бункерний хробак, кадебістський маніяк*), психічний стан (*божевільний із ядерною кнопкою*), жорсткий стиль управління та неповага до прав інших (*кремлівський терорист, рашистський фюрер, гебіст-рашист, путіночет, путлер, лаптенфюрер, хапутін, капутін, пітерський гопник, директор бюро ритуальних послуг*), фізичний стан (*старий кабаєв, бліда міль*), розумові здібності (*голомозий вождь*) та ін.

Від прізвиська нашого головного ворога виникають і похідні слова-неологізми. Наприклад, *депутінізація*, що утворилося за аналогією до слів із префіксом *де-*. Сам путін часто вживає слова з цим префіксом, кажучи про примарну, вигадану мету вторгнення. Спочатку головними завданнями його «спецоперації» були денацифікація та демілітаризація України, а тепер ще й десатанізація, оскільки наша країна перетворилася на «тоталітарну гіперсекту», а громадяни відмовились від православних цінностей. Але у той час, як цілі Путіна неможливо втілити, то депутінізація все ще залишається одним з найбільших прагнень українців та умовою для повернення росії до групи цивілізованих держав. Путінізація – нинішня політика рф – передбачає формування залежності інших країн від Росії у якнайбільшій кількості сфер, наприклад, від постачання російських енергетичних і природних ресурсів. Також вона включає поширення міфів про велику російську державність, мову та культуру, наративів про «братерство народів» тощо. Депутінізація означатиме розвал цієї системи та позбавлення будь-якого впливу росії у світі: «*рф має пройти «депутінізацію» і виплатити репарації Україні – голова Мюнхенської конференції*» (Укрінформ); «*Депутінізація світової економіки та російський дефолт 3.0*» («Економічна правда»).

Результати та перспективи подальших досліджень. Лексичну систему української мови постійно поповнюють нові слова. Усі нові предмети, явища, події, процеси тощо, що виникають у суспільстві, отримують свої назви. Не виняток і російська війна та російські злочини в Україні. У статті проаналізовано лише частину нових слів, що стосуються російсько-української війни, – лексеми на позначення ворога українців. Вони закумулювали негатив українців за час повномасштабного вторгнення росії в Україну. Це символи людського болю, який українці намагаються витіснити хоч частково за допомогою слова. Це документи-свідчення людиноненависницьких злочинів. У перспективі перед науковцями завдання зафіксувати їх та укласти словники.

Висновок. Лексеми на позначення ворога українців охоплюють назви країни-агресорки, очільника російських злочинів в Україні та російських військових і цивільних. Аналіз способів творення цих слів показав, що частина з них виникла на основі метафоричного перенесення значень уже наявних слів у мові (*свинособаки*). Деякі творяться сполученням частин різних слів для підкреслення сутності нових (*путлер*) тощо. Але всі вони відображають зневагу, ненависть до ворога та біль і страждання українців унаслідок цих жахливих подій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Більовська, Н. Б. (2023), «Лексика періоду повномасштабного вторгнення: новотвори, призначення, аксіологія», *Українські та закордонні медіа перед викликами сучасності: збірник матеріалів звітної наукової конференції за 2022 рік (секція «Журналістики»)*, упоряд. Андрій Яценко, Простір-М, Львів, с. 124-126. URL: <https://journ.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/10/Zbirnyk-tez-zvitnoi-konferenetsii-za-2022-rik.pdf> (дата перегляду 06 жовтня 2024).
2. Букет, Є. «АрміяInform представляє словник неологізмів української мови», *Інформаційне агентство АрміяInform*. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/07/20/armiyainform-predstavlyaye-slovnynk-neologizmiv-ukrayinskoyi-movy/> (дата перегляду 06 жовтня 2024).
3. Вусик, Г. Л., Павлик, Н. (2023), «Неологізми як мовне відображення російсько-української війни 2022 року», *Закарпатські філологічні студії*, т. 1, № 23, с. 52–57. URL: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.23.1.9> (дата перегляду 30 жовтня 2024).
4. Гриценко, С. (2022), «Мовні інновації російсько-української війни 2022 року», *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика*, 2(32)/2022, с. 9-13. URL: <https://doi.org/10.17721/1728-2659.2022.32.02> (дата перегляду 03 жовтня 2024).
5. Дашкевич, Я. (2011), «Як Московія привласнила історію Київської Русі», *Універсум*, № 11-12. URL: <https://universum.lviv.ua/magazines/universum/2011/6/dashk.html> (дата перегляду 01 листопада 2024).
6. Козинець, І. (2023), «Відображення війни у мові крізь призму неологізмів», *Актуальні питання гуманітарних наук. Мовознавство. Літературознавство*, вип. 61, т. 2, с. 135-140. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/61-2-22> (дата перегляду 08 листопада 2024).
7. Рогальська-Якубова, І., Чепелюк, Н. (2024), «Воєнні неологізми на позначення воєного в інтернет-дискурсі». *Актуальні питання гуманітарних наук. Мовознавство. Літературознавство*, вип. 59, т. 3, с. 101-107. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/59-3-15> (дата перегляду: 04 листопада 2024).
8. Романчук, О. (2022), «Рашизм – ракова пухлина для людства», *Універсум*, №3-4, с. 6-15. URL: <https://universum.lviv.ua/data/magarticles/files/3072.pdf> (дата перегляду 10 жовтня 2024).
9. Сленговий онлайн-словник “Urban Dictionary”: Palyanytsya. URL: <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=palyanytsya> (дата перегляду 07 листопада 2024).
10. Сленговий онлайн-словник “Urban Dictionary”: Ukrained. URL: <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=Ukrained> (дата перегляду 07 листопада 2024).
11. Список журналістів, які загинули від початку повномасштабної російської агресії. URL: <https://nsju.org/novini/arman-soldin-stav-14-ym-mediapraczivnykom-shho-zagynuv-pry-vykonanni-profesijnyh-obovyazkiv/>
12. Стишов, О. А. (2025), «Семантичні неологізми в дискурсі українськомовних мас-медіа початку ХХІ століття», *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*, вип. 13, с. 364-374. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PhSt_2015_13_53 (дата перегляду 05 жовтня 2024).

13. Сjuta, Г. М. (2022), «Мова – наша зброя: нові сенси старої метафори в період російсько-української війни», *Культура слова*, № 97. URL: <https://doi.org/10.37919/0201-419X-2022.97.8> (дата перегляду 04 листопада 2024).
14. Яцимірська, М. (2023), «Мова війни і “контрнаступальна” лексика у стислих медійних текстах», *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика*, Вип. 52-53, с. 280–290. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/article/view/> (дата перегляду 05 листопада 2024).

REFERENCES

1. Bilovska, N. B. (2023), «Leksyka periodu povnomasshtabnoho vtorhnennia: novotvory, pryznachennia, aksiolohiia», *Ukrainski ta zakordonni media pered vyklykamy suchasnosti: zbirnyk materialiv zvitnoi naukovoï konferentsii za 2022 rik (seksiia «Zhurnalistyky»)*, uporiad. Andrii Yatsenko. Lviv: Prostir-M, s. 124-126. URL: <https://journ.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/10/Zbirnyk-tez-zvitnoi-konferentsii-za-2022-rik.pdf> (data perehliadu 06 zhovtnia 2024).
2. Buket, Ye. «ArmiiaInform predstavliaie slovnyk neolohizmiv ukraïnskoï movy», Informatsiine ahentstvo ArmiiaInform. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/07/20/armiyainform-predstavlyaye-slovnyk-neologizmiv-ukrayinskoyi-movy/> (data perehliadu 06 zhovtnia 2024).
3. Vusyk, H. L., Pavlyk, N. (2023), «Neolohizmy yak movne vidobrazhennia rosiïsko-ukraïnskoï viiny 2022 roku», *Zakarpatski filolohichni studii*, т. 1, № 23, s. 52–57. URL: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.23.1.9> (data perehliadu 30 zhovtnia 2024).
4. Hrytsenko, S. (2022), «Movni innovatsii rosiïsko-ukraïnskoï viiny 2022 roku», *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Literaturoznavstvo. Movoznavstvo. Folklorystyka*, 2(32)/2022, s. 9-13. URL: <https://doi.org/10.17721/1728-2659.2022.32.02> (data perehliadu 03 zhovtnia 2024).
5. Dashkevych, Ya. (2011), «Yak Moskoviiia pryvlasnyla istoriiu Kyivskoi Rusi», *Universum*, №11-12. URL: <https://universum.lviv.ua/magazines/universum/2011/6/dashk.html> (data perehliadu 01 lystopada 2024).
6. Kozynets, I. (2023), «Vidobrazhennia viiny u movi kriz pryzmu neolohizmiv», *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk. Movoznavstvo. Literaturoznavstvo*, vyp. 61, t 2, s. 135-140. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/61-2-22> (data perehliadu 08 lystopada 2024).
7. Rohalska-Yakubova, I., Chepeliuk, N. (2024), «Voienni neolohizmy na poznachennia voroha v internet-dyskursi». *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk. Movoznavstvo. Literaturoznavstvo*, vyp. 59, t. 3, s. 101–107. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/59-3-15> (data perehliadu: 04 lystopada 2024).
8. Romanchuk, O. (2022), «Rashyzm – rakova pukhlyna dlia liudstva», *Universum*, №3-4, s. 6-15. URL: <https://universum.lviv.ua/data/magarticles/files/3072.pdf> (data perehliadu 10 zhovtnia 2024).
9. Slenhovyi onlain-slovnyk “Urban Dictionary”: Palyanytsya. URL: <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=palyanytsya> (data perehliadu 07 lystopada 2024).
10. Slenhovyi onlain-slovnyk “Urban Dictionary”: Ukrained. URL: <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=Ukrained> (data perehliadu 07 lystopada 2024).

11. Spysok zhurnalistiv, yaki zahynuly vid pochatku povnomasshtabnoi rosiiskoi ahresii. URL: <https://nsju.org/novini/arman-soldin-stav-14-ym-mediapraczivnykom-shho-zagynuv-pry-vykonanni-profesijnyh-obovyazkiv/>
12. Styshov, O. A. (2025), «Semantychni neolohizmy v dyskursi ukrainskomovnykh mas-media pochatku KhKhI stolittia», Filolohichni studii. Naukovyi visnyk Kryvorizkoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu, vyp. 13, s. 364-374. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PhSt_2015_13_53 (data perehliadu 05 zhovtnia 2024).
13. Siuta, H. M. (2022), «Mova – nasha zbroia: novi sensy staroi metafory v period rosiisko-ukrainskoi viiny», Kultura slova, № 97. URL: <https://doi.org/10.37919/0201-419X-2022.97.8> (data perehliadu 04 lystopada 2024).
14. Yatsymirska, M. (2023), «Mova viiny i “kontrnastupalna” leksyka u styslykh mediinykh tekstakh», Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii Zhurnalistyka, vyp. 52-53, s. 280–290. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/article/view/> (data perehliadu 05 lystopada 2024).

THE LANGUAGE OF WAR: LEXEMES FOR THE ENEMY

Viktoriia Tymofij

*Ivan Franko National University of Lviv
Generala Chuprynky str., 49, 79044, Lviv, Ukraine
e-mail: vikatimofij@gmail.com*

Nataliia Lebedenko

*Ivan Franko National University of Lviv
Generala Chuprynky str., 49, 79044, Lviv, Ukraine
e-mail: Nataliya.Mykhaylychenko@lnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-3599-3914>*

The lexical system of the Ukrainian language is continuously evolving, incorporating new words as societal changes occur. Every new object, phenomenon, event, and process that emerges in society is assigned a name. Language reflects everything created by humanity, and the ongoing Russian war and its associated crimes in Ukraine are no exception. This article aims to collect and analyze how new words characterizing the enemy have been created during the full-scale invasion of Ukraine. It focuses specifically on a subset of these neologisms that refer to the adversary facing Ukrainians. These words encapsulate the negativity and suffering that Ukrainians have endured throughout this invasion.

These terms serve as symbols of human pain, allowing Ukrainians to express their experiences, even if only partially, through language. They function as historical documents that testify to the atrocities of this war. Consequently, scholars will need to undertake the task of recording these terms and compiling dictionaries of military neologisms. It is anticipated that many of these new words will fade from use after the eventual victory.

The lexemes used to refer to the enemies of Ukrainians can be categorized into three main groups: 1) names for the aggressor country, 2) terms for the leader responsible for Russian crimes in Ukraine, and 3) newly coined words for Russian military personnel and civilians. An analysis of how these words were created reveals that some terms emerged from the metaphorical extension of existing words in the language, such as “svynosobaky” (which translates to “pig-headed mutts”). Others were formed by combining parts of different words to emphasize the essence of the new terms, like “putler.” Regardless of their formation, all of these terms reflect the contempt and hatred toward the enemy, as well as the pain and suffering experienced by Ukrainians due to these tragic events.

Keywords: new words, lexemes denoting the enemy, the Russian-Ukrainian war.